

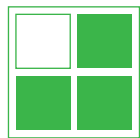

Slovenčina a slovensko-maďarská dvojjazyčnosť | Ladislav György | Banská Bystrica | 2017

9 788055 712741

ISBN 978-80-557-1274-1

Slovenčina a slovensko-maďarská dvojjazyčnosť | Ladislav György | Banská Bystrica | 2017

Slovenčina a slovensko-maďarská dvojjazyčnosť

Ladislav György

Banská Bystrica
2017

 ELIANUM

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

SLOVENČINA A SLOVENSKO-MAĎARSKÁ DVOJJAZYČNOSŤ

**Sociolingvistický výskum hovorenej slovenčiny
vo veľkokrtíšskom okrese**

LADISLAV GYÖRGY

2017

© **PhDr. Ladislav György, PhD.**

Recenzenti:

doc. Alžbeta Uhrinová-Hornoková, PhD., mim. prof.

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba

doc. Dr. hab. Mária Žiláková, PhD.

Filozofická fakulta, Univerzita Eötvösa Lóranda, Budapešť

Jazykový redaktor:

PhDr. Ladislav György, PhD.

Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Vyšlo s finančným príspevom *Literárneho fondu* a s finančným príspevkom projektu *VEGA č. 1/0551/16 Hybridita v jazyku, texte a translácii*.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Filozofická fakulta

ISBN 978-80-557-1274-1

OBSAH

ÚVOD	5
------------	---

TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČASŤ

1 TEORETICKO-SYNTETICKÉ VÝCHODISKÁ.....	10
--	-----------

1.1 Dvojazyčnosť a dvojazyční hovoriaci – vymedzenie základných pojmov 10	
1.2 Výskumy slovensko-maďarskej dvojazyčnosti (parciálna syntéza)	18
1.3 Jazyk a identita v kontexte dvojazyčnosti – komparatívne aspekty	23
1.4 Dynamika hovorenej komunikácie a stratifikácia slovenčiny.....	29

2 METODIKA VÝSKUMU A OBJEKT VÝSKUMNEJ ČINNOSTI	36
---	-----------

2.1 Predmet, cieľ a metodicko-technické osobitosti.....	36
2.2 Charakteristika výskumnej vzorky	41
2.3 Okres Veľký Krtíš (historicko-geografické a sociodemografické ukazovatele).....	48
2.4 Jazykový profil skúmaného prostredia	51
2.4.1 Novohradské nárečie	52
2.4.2 Polovské nárečie („palóc nyelvjárás“)	54
2.4.3 Hovorená podoba jazyka v meste Veľký Krtíš	55
2.4.4 Komparatívna analýza slovenského a maďarského jazyka	57

ANALÝZA VÝSKUMNÉHO MATERIÁLU

3 SYSTÉMOVO-ŠTRUKTÚRNA ANALÝZA HOVORENEJ KOMUNIKÁCIE V OKRESE VEĽKÝ KRTÍŠ	59
--	-----------

3.1 Zvuková stránka hovorenej podoby jazyka.....	59
3.1.1 Vokalický systém	60
3.1.2 Konsonantický systém.....	69
3.2 Gramatická stránka hovorenej podoby jazyka	76

3.2.1	Morfosyntaktické paralely a diferencie	77
4	KOMUNIKAČNO-FUNKČNÁ ANALÝZA HOVORENEJ SLOVENČINY V OKRESE VEĽKÝ KRTÍŠ	97
4.1	Intralingválne a interlingválne prepínanie kódov, interferencia v hovorenej podobe jazyka	97
4.2	Diglosné prepínanie kódov v rámci bilingválnej komunikácie.....	101
5	JAZYK, IDENTITA, BILINGVIZMUS – VZŤAHY A SÚVISLOSTI (ANALÝZY, REFLEXIE, INTERPRETÁCIE).....	109
	ZÁVER	125
	SUMMARY	131
	REZÜMÉ.....	135
	MENNÝ REGISTER	139
	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	142
	ZOZNAM SKRATIEK A ZNAKOV	161
	PRÍLOHY.....	162
	O AUTOROVI.....	208

ÚVOD

„Bilingvizmus, event. multilingvizmus, ako schopnosť ovládať viac než jeden jazyk, umožňuje jeho užívateľom preniknúť do inej kultúry, znalosť iného jazyka umožňuje získať nové informácie, sprostredkovať ľudské myslenie. To, že pritom dochádza k väčšiemu či menšiemu ovplyvneniu jazyka samotného, je len dôsledkom procesu spoločenského kontaktu národov, národností či jednotlivcov“ (Marešová, 1999, s. 31).¹

Podľa F. Grosjeana si väčšina ľudí myslí, že bilingvizmus je zriedkavý až neobvyklý fenomén, ktorý sa vyskytuje len v takých bi- a multilingválnych krajinách ako Belgicko, Švajčiarsko či Kanada a že bilingvisti ovládajú oba jazyky na rovnakých úrovniach, rozprávajú bez prízvuku, sú ideálnymi prekladateľmi a tlmočníkmi. Realita je však celkom iná, pretože „bilingvizmus je prítomný prakticky v každej krajine sveta, vo všetkých vrstvách spoločnosti a vo všetkých vekových skupinách; v skutočnosti sa odhaduje, že polovica svetovej populácie je bilingválna.“ Pokiaľ ide o samotných bilingvistov, autor ďalej zdôrazňuje, že veľká časť dvojjazyčných hovoriacich si osvojuje obidva jazyky v rozličných fázach svojho života a nie všetci bilingvisti sú rovnako fluentní v každom zo svojich jazykoch – v hovorení, počúvaní s porozumením, písaní a pod. (Grosjean, 2004, s. 39).

Vyššie spomenuté konštatácie zaiste platia aj pre Slovenskú republiku a jej obyvateľov. Okrem slovenskej majority (cca 80 %) žije na Slovensku (oficiálne) 13 národnostných menšín alebo etnických skupín. Nesmieme zabudnúť, pravdaže, ani na tých inojazyčných jednotlivcov/tie inojazyčné kolektívy/národnosti, ktorí/ktoré sice nemajú svojich zástupcov vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, avšak tvoria súčasť našej vlasti. Slovensko je tak multilingválnou a multikulturálnou spoločnosťou, nachádza sa v kontinuálnom procese interetnického formovania a interkultúrneho vývinu; stáva sa z neho moderná krajina s veľkým kultúrnym bohatstvom a dôležitým historickým dedičstvom.²

---

¹ Z českého originálu preložil L.G.

² Pozri tiež a porov.: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/5126_narodnostne-mensiny-a-etnicke-skupiny-zijuce-na-uzemi-slovenskej-republiky.pdf

Vzájomný vplyv, vzájomné pôsobenie sa prejavuje v širšom i v užšom kontexte tiež medzi slovenskou majoritou a maďarskou minoritou; medzi oboma kultúrami, oboma jazykmi – slovenčinou a maďarčinou, medzi jednojazyčnými a dvojjazyčnými hovoriacimi, bilingvistami navzájom atď. Práve v týchto intenciách vznikla a je orientovaná aj predkladaná vedecká monografia.

Ako píšeme v kapitole 2.1 (týkajúcej sa metodiky výskumnej činnosti), predmetom práce je hovorená podoba slovenčiny v okrese Veľký Krtíš (s dôrazom na slovensko-maďarskú dvojjazyčnosť), konkrétne jej interdisciplinárny výskum. Sústredili sme sa na výskum nepripraveného, spontánneho hovoreného prejavu realizovaného v komunikačnej sfére bežného dorozumievacieho styku. Nadviazali sme na v minulosti zrealizovanú analýzu mestskej reči vo Veľkom Krtíši, ibaže tentokrát sme do výskumného objektu začlenili celý okres. Uplatnili sme sociolingvistický prístup, ktorý podľa J. Bosáka (1995, s. 31 – 32) chápe vznik, celkový vývin a samotnú realizáciu bežného hovoreného prejavu komplexne v jednote komunikačnej, sociálnej a jazykovej zložky, umožňujúc tým zvýrazniť a zviditeľniť sociálno-komunikačný charakter jazyka. Primárnym cieľom bolo zachytiť súčasnú jazykovú situáciu, zmapovať a skonštatovať, akú slovenčinu používajú v polo/neoficiálnych ústnych komunikátoch monolingválni a bilingválni obyvatelia okresu.

Opierali sme sa o hypotézu, že hovorená slovenčina v okrese Veľký Krtíš sa profiluje ako heterogénny jazykový kód, dynamická prieniková varieta, v ktorej sa odráža intralingválna (diglosná) a v radoch niektorých komunikantov aj interlingválna (medzijazyková, resp. bilingválna) forma komunikácie. Z tohto predpokladu vychádzal samotný zámer výskumu, t. j. venovať sa už zmieneným otázkam diglosie (opisu prepínania kódov medzi varietami národného jazyka) a bilingvizmu (so zreteľom na vplyv maďarského jazyka na slovenčinu na národnostne a jazykovo zmiešanom území)³, poukázať na rozdiely (na osi paralel a diferencií), interferenčné javy v hovorených prejavoch a konfrontovať ich s kodifikovanou podobou slovenského jazyka.

Monografia *Slovenčina a slovensko-maďarská dvojjazyčnosť (Sociolingvistický výskum hovorenej slovenčiny vo veľkokrtíšskom okrese)* je výstupom projektu VEGA č. 1/0551/16 *Hybridita v jazyku, texte a translácii* (hlavná riešiteľka A. Huťková), čím sa zároveň manifestuje vecný charakter výskumu. Subjektívno-individuálny ráz reflektuje a umocňuje fakt, že my sami sme bilingvisti pochádzajúci zo skúmaného prostredia.

---

³ Orientovali sme sa na slovensko-maďarskú dvojjazyčnosť, vplyv jazyka/jazykov iných národnostných či etnických skupín sme neskúmali.

Sociolingvistický aspekt vedeckej práce sa zobrazuje v *Teoreticko-metodologickej časti* a celku s názvom *Analýza výskumného materiálu*. V prvej kapitole prezentujeme teoreticko-syntetické východiská. Dotýkame sa dvojazyčnosti a dvojazyčných hovoriacich v rozmedzí vymedzenia základných pojmov, uvažujeme nad dynamikou hovorenej komunikácie a stratifikáciou slovenského jazyka (uvedené témy sme načrtli aj v monografii o hovorenej slovenčine v meste Veľký Krtíš; v tomto diele úvahy z týchto oblastí modifikujeme, rozširujeme o nové teórie, ďalšie/iné pohľady). Ponúkame parciálny prehľad výskumov orientovaných na slovensko-maďarskú dvojazyčnosť, zaoberáme sa vzťahom medzi jazykom a identitou. Predmet, cieľ, metodiku práce, ako aj charakteristiku výskumnej vzorky a skúmaného prostredia prinášame v kapitolách 2.1 – 2.4.

Druhý celok tvorí štruktúro-systémová analýza vybraných jazykových rovín (zvukovej a gramatickej roviny); komunikačno-funkčná analýza (pozorovanie javov v rámci extenzie intralingválnej a interlingválnej komunikácie, problematika prepínania kódov, interferencie); kapitola o jazyku a jeho používaní/poživateľoch v širšom rozsahu. Uvedené časti majú deskriptívno-explikatívny charakter.

Veríme, že sa nám podarilo dosiahnuť stanovený cieľ (bližšie pozri analytickú časť a záver vedeckej monografie). V každom prípade je dôležité zdôrazniť, že nebolo naším úmyslom a ani sme na tom netrvali, aby prezentovaná tematika bola vyčerpaná do krajnosti, keďže taký dynamický a neustále sa meniaci fenomén, akým je jazyk a jeho fungovanie, resp. i samotný bilingvizmus, to jednoducho ani neumožňuje. Súhlasíme však s H. Marešovou, že „Studium konkrétnych bilingvistických vzťahů, které probíhají v současnosti, může odhalit mnohé nejasné stránky jazykového vývoje v dávné minulosti, ovšem vždy se zřetelom k různým sociálně historickým podmínkám, za nichž jazykový vztah může probíhat“ (Marešová, 1999, s. 31).

Naostatok úvodných slov je určite na mieste poďakovať sa za cenné rady a recenzentské posudky doc. Alžbete Uhrinovej-Hornokovej, PhD., mim. prof., a doc. Dr. hab. Márii Žilákovovej, PhD.; za preklady prof. PhDr. Kataríny Maruzsovej-Šebovej, PhD., a Mgr. Milene Konôpkovej; za návrh obálky Ing. Róbertovi Bartovičovi a za technické práce Mgr. art. Zuzane Ceglédyovej.

Úprimná vďaka patrí všetkým zúčastneným na výskume – informátorom v rozhovoroch a respondentom v dotazníkoch, ako aj tým, ktorí sa zaslúžili o publikovanie a expedovanie dotazníkového materiálu (najmä mojej mame a sestre, Hontiansko-novohradskej knižnici A. H. Škultétyho vo Veľkom Krtíši,

Mestskému úradu vo Veľkom Krtíši, obecným úradom v okrese Veľký Krtíš, základným a stredným školám i všetkým nemenovaným).

Ďakujeme za finančné príspevok *Literárnemu fondu*, za finančný príspevok z projektu *VEGA č. 1/0551/16 Hybridita v jazyku, texte a translácii*, ako aj finančnú podporu zo strany *Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*, pomocou ktorých došlo k finalizácii sociolingvistického výskumu a k vydaniu vedeckej monografie.

Ešte raz všetkým osobné *ďakujem – köszönöm*.

Autor

Názov	Slovenčina a slovensko-maďarská dvojjazyčnosť
Podnázov	<i>Sociolingvistický výskum hovorenej slovenčiny vo veľkokrtíšskom okrese</i>
Typ diela	vedecká monografia
Autor	PhDr. Ladislav György, PhD.
Recenzenti	doc. Alžbeta Uhrinová-Hornoková, PhD., mim. prof. doc. Dr. hab. Mária Žiláková, PhD.
Jazykový redaktor	PhDr. Ladislav György, PhD.
Maďarské resumé	prof. PhDr. Katarína Maruzsová-Šebová, PhD. (preklad)
Anglické resumé	Mgr. Milena Konôpková (preklad)
Obálka	Ing. Róbert Bartovič
Technické práce	Mgr. art. Zuzana Ceglédýová
Náklad	100 kusov
Rozsah	210 s.
Vydanie	prvé
Formát	A5
Vydavateľ	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia	Filozofická fakulta
Rok	2017
Tlač	EQUILIBRIA, s.r.o. Košice
ISBN	ISBN 978-80-557-1274-1